

ÜLKER KÖKSAL OYUNLARINDA KADIN KAHRAMANA YÖNELİK KARŞILAŞTIR MALI BİR İNCELEME

Birgül YEŞİLOĞLU GÜLER*

ÖZET

Bu çalışmada Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu oyun yazarlarından Ülker Köksal'ın "Sacide" ve "Besleme" adlı oyunları incelenmiştir. Yazarın, kadın kahraman üzerinden "kadın sorunsalına" bakış açısı ele alınmaya çalışılmıştır. 1970'li yıllarda yazılmış olan bu oyunlarda, döneme ait Türk kadınının gelişim süreci, süreç içindeki engelleri ve engeller karşısındaki yöneliş farklılıkları üzerinden irdeleme yapılmaya çalışılmıştır. Köksal, ekonomik özgürlüğe sahip kadın karakteri ve "gücünü" Sacide oyununda sergilerken, Besleme oyunundaki Sultan karakteriyle de erkek egemen topluma ve yazgısına direnemeyen kadın kahramana dikkat çekmektedir. Bu çalışmanın amacı; aynı yazarın iki farklı oyundan yola çıkılarak, iki farklı kadın kahraman yönelişini bir başka deyişle kadının varoluş veya yok oluş öyküleri üzerinden dramaturgik bir inceleme yapmaktır.

Anahtar Sözcükler: Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu, Tiyatro, Kadın Oyun Yazarı, Ülker Köksal, Kadın

ABSTRACT

In this study, the two plays of Ulker Koksal, one of the play writers of the Turkish Theatre in the Republic Period, named Sacide and Besleme have been analyzed. The play writer's point of view to the woman problematique has been handled in terms of the woman main characters. In these plays , written during 1970s, the turkish woman improvement process, the obstacles during this process and the differences of orientations in relation to the obstacles have been examined. While the play writer has presented the power of woman who has the economic independence, with the main woman character in the play named Sacide, with Sultan character in the play named Besleme, she has pointed out the main woman character who can not resist the male-dominated society predestination. The aim of the study, considering the two plays, is to research dramaturgically the presence or extinction stories of the woman main characters with two different orientations.

Key Words:The Turkish Theatre of the Republic Period, Theatre, Play Writer, Ülker Köksal, Woman

*Öğr.Gör., Uludağ Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü, byesiloglu@uludag.edu.tr

Giriş

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosu tiyatro kuramcıları ve araştırmacıları tarafından iki ana etkiden söz edilerek değerlendirilir. Bu etkilerden biri Avrupa Tiyatrosu, diğeri ise Geleneksel Türk Tiyatrosunun etkisidir. (And,1983,s.434). A. Yüksel, bu iki etki altında kalan dönemin oyun yazarlığını, “bugüne dek uzanan kimlik arayışının serüveni” (Yüksel,1999,s.47) olarak nitelendirirken, Cumhuriyet Tiyatrosu ilk yılları için de şu özetlemeyi yaptığı görülmektedir;

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Türk tiyatro yazarları için iki kaynak söz konusuydu. Bir yanda açık biçim özellikli, göstermecî biçemden beslenen doğaçlamaya, tiplere, taklide dayanan güldürü temelli, şarkılı, danslı seyirlik geleneğimiz günden güne zayıflayarak da olsa sürmekteydi. Öte yanda ise, Tanzimat’la birlikte uygulanmasına başlanan, “kapalı biçem”e yönelen, “benzetmecî” biçemden beklenen, yazılı metne dayalı, karakter yaratmayı hedefleyen, hem “güldürü” hem de “dram” özellikli Batı modeli tiyatro ağırlık kazanmaktaydı (Yüksel,1999,s.47).

Cumhuriyet Dönemi oyun yazarlarımızın söz konusu bu dönem içinde, “yaşadığı toplumun sözcülüğünü yapması” (Nutku,1985,s.8) gerekliliği ve elzemliği konusunda hem fikir oldukları gözlenmektedir. Bunu sağlayabilmek adına da, yazarların “canlandırdıkları kişiliklerde, sergiledikleri durumlarda, kurdukları ilişkilerde, içinde yaşadıkları toplumun gerçeklerine bağlı kaldıkları” (Şener,1971,s.11) bilinen bir gerçektir. Cumhuriyet ilanından sonra, Türk oyun yazarlarının değişen, gelişen ve dönüşen toplumsal yapıyı sergileyen, irdeleyen oyunları kaleme aldıkları gözlenirken - özellikle 1960’lı yıllara doğru- kadın oyun yazarlarının “kadın imgesi” oyunları yazdığı görülmüştür. Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatro tarihi içinde, kadın oyun yazarlarının adlarından söz ettirmelerinin ancak 1960’lı yıllarda mümkün olduğunu belirten Sevda Şener, bu gelişmeyi de “birkaç girişimden öteye gitmeyen, olgunlaşmamış, deneme niteliğindeki oyunlar” şeklinde değerlendirmektedir. (Bkz. Sevda Şener, Cumhuriyet Dönemi Kadın Oyun Yazarları, 1973) Cumhuriyet Dönemi kadın oyun yazarlarının zamanla sayılarının gittikçe arttığını ve nitelikli oyunlar yazdıklarını belirten M. And’ın ise konuyla ilgili saptamalarını;

“Gerçi bir ülkenin tiyatrosunun tarihi yazılırken kadın yazarlar, zenci yazarlar, yahudi yazarlar gibisinden ayrımlarda bulunmak doğru olmayabilir, ancak özellikle tiyatromuzda kadının yerini alması ve yaratıcılığını göstermesi çok gecikmiş olduğundan, bir ölçüde burada böyle bir ayırım yapmakta kendimizi haklı buluyoruz” (And,2004,s.198) diye belirttiği gözlenir.

M. And, “oyun yazarları” unvanının önündeki “kadın” ya da “erkek” ayrımcılığına karşı dururken, S. Şener kadın oyun yazarlarımızın tiyatromuz içindeki işlevselliğinden yola çıkarak, kadın kimlikleriyle “kadın imgesine” yaklaşımlarını;

“Özellikle kadın yazarlarımız, kadının, yeni sorumluluklar yüklenirken, eskilerini de taşımak zorunda kalmasından doğan yorgunluğunu, çalışan kadının, aynı zamanda ev kadını olarak yüklendiği işin yoğunluğunu yansıtan oyunlar yazmışlardır. Aile sorunlarına kadın hakları açısından yaklaşan yazarlar, kadının insan olarak istekleri, gereksinimleri, doğal hakları ile geleneklerin, törelerin, alışkanlıkların beklentisi arasındaki karşıtlıktan doğan dramatik durumları ele almışlardır.” (Şener, 1984,s.28–29) diye değerlendirmektedir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatro tarihi içinde kadın imgesi üzerine yazılmış ve oynanmış pek çok tiyatro oyunu olmasına karşın, biz bu çalışma da –özellikle-döneme ait kadın temalı oyunlarda adından sıkça bahsettiren Ülker Köksal üzerinden karşılaştırmalı bir inceleme yapmak yolunu seçtik. “1970’li yıllardan başlayarak, düzenli aralıklarla sahnelerimize eser veren, son yılların en verimli yazarlarından” (Şener,2002,s.13) diye tanımlanan Ülker Köksal, Cumhuriyet Dönemi Türk tiyatrosuna “yeni bir soluk getiren yazar” (Şener,1973,s.42) olarak da vurgulandığı görülmüştür. Ülker Köksal’ın Cumhuriyet ilanı ile birlikte değişen Türk kadınının yeni çehresini, oyunlarında sıklıkla kadın sorunsalını ele alan, kadın imgesinden yola çıkan, koşullar karşısında güçlü ya da güçsüz kadın kahramanlar üzerinden yansıttığı gözlenmektedir. Yazarın “Sacide” ile “Besleme” adlı oyunları bu yöneliş farklılıklarını ya da benzerliklerini sergilemek açısından iki önemli oyunudur. Ülker Köksal “Sacide”den yola çıkarak, 1970’li yılların Türkiye’inde döneme ait olan toplumsal yapılaşmanın içindeki, kadın olgusunu sergilerken”, (Yüksel,1999,s.58) Besleme adlı oyununda ise; “ev işçisi olarak satın alınıp bir eşyaymış gibi davranılan” (Nutku,1985,s.373) Sultan’ın trajik öyküsüne değinir. Öyküleri ve çatışmaları benzerlikler gösteren bu iki oyunda, beklenilenin aksine iki farklı yöneliş ve dahi iki farklı final söz konusudur. Ülker Köksal’ın “Sacide” ve “Besleme” adlı oyunlarında, Cumhuriyet tarihinin 1970’li yıllarını sahneye taşıyarak aynı tema üzerinden, iki farklı yönelişle, iki farklı kadın kahraman yarattığı, iki farklı kadın imgesi oluşturduğu ve iki farklı mesaj vermeye çalıştığı gözlenir. Değişen, gelişen ve dönüşen yeni Türk kadınının portresi yazarın iki oyunundaki, iki kadın karakterle ete kemiğe bürünüp sahneye taşınır. Yeni Türk kadını kimdir? Ya da hangisi olmalıdır? Koşullar, baskılar ve erkek egemen toplum düzeni karşısında direnen Sacide mi? Yoksa yazgisına boyun eğen Sultan mı?

1- Benzer Eksen Üzerine Kurgulanmış İki Kadın Öyküsü

1972 yılında Ülker Köksal’ın yazdığı Sacide adlı oyununda, orta yaşlara gelmiş ama halen evlenememiş çirkince bir ev kızının öyküsü anlatılmaktadır. Eli dikiş nakışa yatkın olan Sacide, terzilik yaparak hayatını kazanmaktadır. Sacide’nin annesi, o daha bir bebekken ölmüştür. Bu nedenle Sacide’yi babası büyütülmüştür. Mutsuz bir çocukluk geçiren Sacide, pek de güzel bir kız çocuğu olmadığı için babası tarafından çoğu zaman horlanarak, ezilerek büyütülmüştür. Babasının ölümü sonrasında Sacide, ağabeyi Orhan ve yengesi İhsan’la yaşamaya başlar. Kendini ağabeyinin evinde sığıntı gibi hissetmektedir. Evlenme yaşını geçirmiş olduğundan kendisi de dâhil olmak üzere herkes ona eş aramaktadır. Tıkılıp kaldığı küçücük odasından kaçma hayallerini, evlenmesine ve gelecekteki müstakbel eşine bağlamaktadır. Bu amaçla, bir gazetenin evlilik köşesine “Duvak” rumuzuyla ilan verir. “Yalnız Kalp” rumuzlu Süleyman’la tanışıp, buluşur. Bu buluşmalar komşu Müzeyyen Hanım tarafından dedikodu malzemesi olarak kullanılır. Öyle ki Müzeyyen Hanım zamanla durumu, mahallenin “namus meselesi” haline getirir. Hakkında çıkan dedikodular nedeniyle Sacide, Ağabeyi tarafından dövülür, şiddete maruz kalır. “Namusumuz kirlendi” gerekçesiyle apar topar Süleyman’la evlendirilir. Sacide, kısa süre sonra yıllardır düşünüyorduğu evliliğinde hayal kırıklıkları ve üzüntüler yaşamaya başlar. İşsiz ve alkolik kocası tarafından sürekli dövülüp, şiddete uğramaktadır. Terzilik yaparak kazandığı üç beş kuruşu da, kocası elinden zorla almaktadır. Artık eskisinden daha da mutsuz ve umutsuzdur. Bir gün

gittiği elbise provasından evine erken döner. Kocası ile yengesini kendisine ihanet ederken yakalar. Yıkılmıştır ve aldatılmıştır. Sacide'nin bu düğüm noktasında alacağı karar, yazar Ülker Köksal tarafından oyunun final bölümüne saklanmıştır. Benzer bir öyküye sahip olan yazarın "Besleme" adlı oyunundaki Sultan karakteri, karşılaştırmalı inceleme yapabilmesi için irdelememiz gereken bir diğer kadın kahramanıdır.

Ülker Köksal "Besleme" adlı oyununu 1975 yılında yazmıştır. Oyunda, on yedi yaşında, köyünden alınıp, şehirdeki varlıklı bir ailenin yanına besleme olarak verilen köylü kızı Sultan'ın hikâyesi anlatılmaktadır. Sultan'ın annesi, kocası Satılmış tarafından sürekli dövüldüğü için evini terk etmiş ve fuhuş yaparak hayatını kazanmak zorunda kalmıştır. Yeniden evlenmek isteyen Satılmış, kızı Sultan'ı şehirdeki zengin bir aileye besleme olarak para karşılığında satar. Sultan'ın satıldığı ailenin hanımı olan Meliha; elli yaşlarında, kocası tarafından terk edilmiş, mutsuz ve yığın bir kadındır. Hayriye Hanımın en büyük kızıdır. Günlerini kumar oynayarak geçirmektedir. Kocasının ona döneceği günü ümit ederek yaşamaktadır. Annesi Hayriye Hanım ise yetmiş beş yaşında, huysuz, dar görüşlü, geleneksel bir kadındır. Sultan'ı daha ilk günden sevememiş, ona zulüm etmektedir. Hayriye Hanım'ın, onları sık sık ziyaret eden, otuz beş yaşlarında Selim isminde bir yeğeni vardır. Okumuş, aydın, entelektüel bir kişiliğe sahip olan Selim, Sultan'ın hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Sultan Selim'e platonik olarak âşıktır. Sultan'ın konuşabileceği, dertleşebileceği tek arkadaşı Bedriye'dir. Bedriye, kapıcı kocası Hüseyin'le sıradan bir hayat yaşamaktadır. Hüseyin, evde kimsenin olmadığı bir gün, -uzunca bir süreden beri göz koyduğu- Sultan'a tecavüz etmeye yeltenir. Durumu öğrenen Hayriye ve Melahat Hanım Sultan'ı kuyruk sallamakla, evli adamı baştan çıkarmakla suçlarlar. Ceza ve teşhir amacıyla Sultan'ın saçlarını zorla keserler ve onu evden kovarlar. Sultan, çaresiz ve üzgündür. Gidecek bir yeri olmadığı için mecburen Hüseyin'e sığınır. İmam nikâhı yapılarak, Bedriye'ye kuma olmak zorunda kalır. Bir süre sonra Hüseyin'den hamile kalır. Bunu öğrenen Bedriye, kocasını kaybetme korkusuyla çok öfkelenir ve Hüseyin'i Sultan'a karşı doldurarak, dövdürtür. Dayak yiyen Sultan, çocuğunu düşürür, hastaneye kaldırılır. Doktorlardan bir daha anne olamayacağını öğrenen Sultan, yıkılmıştır.

2. İki Farklı Final, İki Farklı Kadın Kahraman

Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan ve pek çok alanda kendinden söz ettiren "değişim" ve "gelişim" olgusu, Türk kadını üzerinde de etkisini göstermiş ve kadını imgesini; "değişime ve gelişime uyum sağlayamayanlar" -ki diğer bir söylemle erkek egemen düzene yenilenler- ya da "değişim ve gelişime uyum sağlayanlar", -ki diğer bir söylemle yazgisına boyun eğmeyen- kadınlar diye iki gruba ayırmıştır. Ülker Köksal'ın kadın kahramanları üzerinden karşılaştırmalı bir inceleme yapıldığında, yazarın "Sacide" ile "Besleme" adlı oyunlarının serim ve düğüm bölümlerinde benzer bir öyküyü paylaştıkları, final bölümünde ise farklı yönelişe sahip oldukları gözlenmiştir.

Ülker Köksal "Sacide" adlı oyununda; çirkinliğe, evde kalmışlığa, toplum baskısına, erkek egemen toplum düzenine, hakaret ve şiddete boyun eğen kadın kahramanı sergilerken, finale doğru gidildikçe bilinçlenen ve güçlenen kadın kahraman yarattığını görürüz. Oyun finalinde Sacide'nin erkekten yana erkten yana olan yazgisına başkaldırarak kadar güçlü ve kararlı olduğu gözlenir. Kendisine şiddet uygulayan ve onu yengesiyile aldatan -erkek egemen toplum düzeninin simgesi konumundaki-

kocasını evden kovarak, onunla boşanarak bu başkaldırışı eyleme dönüştürür. Finalde Sacide artık elindeki gücün farkındadır. Geçimini sağlayacak bir mesleği olduğunu ve kimseye muhtaç olmadan yaşayabileceğini geç de olsa fark etmiştir. Bu farkındalık ve ekonomik özgürlüğe sahip olmanın verdiği güçle, hayatını yeni baştan kurma kararı alır.

Sacide - Şimdiye kadar hep sizi dinledim. Hep siz konuştunuz şimdiye kadar. Önce babam konuştu. Sonra ağabeyim konuştu. Sen konuştun. Müzeyyen Hanım konuştu. Hep sizler karar verdiniz benim yerime. (...) Hep sizler konuştunuz. İlk kez kendi başıma karar verdim. Evlendim. O zaman da kocam konuştu. Bitti artık. Bundan böyle sizler konuşmayacaksınız (Köksal,1994,s.61).

Ülker Köksal diğer bir oyunu olan “Besleme”de ise Sultan karakteri üzerinden koşullara, baskıya, erkek egemen yaşam biçimine direnemeyen, yazgısına boyun eğen, pes eden kadın kahramanı anlatır, sergiler. Bebeğini kaybettikten sonra, bir daha anne olamayacağını öğrenen Sultan, yaşadığı üzüntünün etkisiyle bilincini kaybederek, ortadan kaybolur. Yazar tarafından bu kayboluş, -Sultan’dan daha çok- kadın kimliğinin ya da diğer bir söylemle kimliksizliğinin sonucu olarak sergilenir. Bu nedenledir ki, Sultan’ın nerede ve nasıl olduğu yazar tarafından -özellikle- açık finalle, seyircinin düş ve gözlem dünyasına bırakılır. Ülker Köksal oyunun finaline ait ilk olasılığı, yine Sultan’ın repliğiyle, bir genelevde hayat kadını olarak çalıştırılması üzerinden aktarır;

Sultan- (...) Ne yaptım, ne oldum diye merak ediyordunuz değil mi? (...) Anamla birlikte çalışıyorum.(...)Alışınca kadar zor oldu. Erkekler hep aynı şey için geliyorlar bize.(...)Benim gibilerinse satışı peyderpey. Benim sürümden kazanmam gerek. Aslında elime geçen para iyi de... Patrona versem çok daha iyi... Yine de çok şükür. Şimdilik müşterim çok... (...) (Köksal,1999.s.66)

İkinci olası durum ise; eğitimi, mesleği, öz benliği ve güveni olmayan ya da olamayan Sultan’ın dilencililiği, hırsız oluşu üzerinden sergilenir.

Sultan- (...) Allah kazadan beladan esirgesin. Bir sadaka hanımım. (...) Nasıl? Beğendiniz mi? Yeni işim bu. Dilencilik deyip geçmeyin, çok iyi para getiriyor. Tehlikesi de yok. (...) Benim asıl işim, yankesicilik. Çabuk öğrendim. (...) Yankesicilik çok tehlikeli aslında. Ben hiç yakalanmadım. (Köksal,1999,s.67)

Ülker Köksal “Besleme” adlı oyununun son sahnesinde üçüncü olası durumu yazgısına yenilen, erkek egemen topluma, mahalle baskısına direnemeyen “kadın imgesini” çocuğunu kaybettikten sonra aklını yitirmesi biçiminde sergiler.

Sultan- Evde yok. Sokakta yok. Görmediniz mi? Nereye gider ki? O kadar küçük ki daha. Yalnız başına hiçbir yere gidemez. (...) Görseniz Besleme Sultan’ın çocuğu demezsiniz. Çaldılar mı acaba? Biri mi götürdü? Öyle güzel, öyle güzel bir çocuktuk ki... Hizmetçi çocuğu demezsiniz. (...) Oğlum nerde? (Köksal,1999,s.72)

Çalışmanın bu bölümünde, Ülker Köksal’ın “Sacide” ve “Besleme” adlı oyunlarında final bölümleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde görülmüştür ki;

1970’li yılların Türkiye’inde kaderine ve erkek egemen toplum düzenine boyun eğen kadın kimliği -ya da kimliksizliği- var olduğu gibi, yıkıcı yazgısına direnen ve gücünü öz benliğinden alan kadın kimliğinin de varlığı söz konusudur.

3- Farklı İki Kadın Kahraman: Yazgısına Direnen Sacide, Koşullara Yenik Düşen Sultan

Bu bölümde Ülker Köksal’ın “Sacide” ile “Besleme” adlı oyunlarının başkahramanları olan Sacide ile Sultan’ın farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde karşılaştırmalı bir inceleme yapılmaya çalışılacaktır. Ülker Köksal’ın Sacide karakterindeki en baskın biyolojik özelliğinin çirkinliği üzerine kurgulandığını görürüz.

Sacide – İlk hatırladığım şey, çirkinliğim. Çirkinliğimi hep saklamak zorunda kaldım. Çirkinliğimi babamın gözlerinden anlıyordum. Hiç unutmam babamla ağabeyim konuşuyorlardı. Babam dedi ki... “En güzel yaşları şimdi. Şimdi evlenirse ne ala. Yoksa alan olmaz onu” (Köksal, 1994,s.21).

Sacide – (...) Örneğin ben... Benim namusumdan başka neyin var? Güzel değilim. Öğrenimim de yok. Eee... Bu zamanda koca bulmak da zor. Bir de dedikodu falan olursa büsbütün evde kalırım. (Köksal,1994, s.18-19)

Sacide’nin çirkinliği ve geçmiş yaşına karşın Sultan’da bir o kadar genç ve güzel olduğuna tanık oluruz. Sultan’ın babası Satılmış ile Sacide’nin babası yazar tarafından benzer özelliklere sahip iki baba modeli olarak kurgulanmıştır. İki kadın kahraman da, erkek egemen toplumun simgesi konumundaki benzer babalarla büyütülmüş ve ezilmiştir. Her iki baba modelin de, kızlarına ait düşledikleri tek gerçek onları bir an evvel baş göz etmeleri ve yaşları çok geçmeden bir şekilde başlarını bağlamaktır.

Hüseyin - (...) Ben karı kız peşinde koşmam ha... Onlar benim peşimde koşar. Ne var ki... Biz senin güzelliğine vurulmuşuz bir yol. (Köksal,1999,s.25)

Satılmış – (...) Yaşın geçti mi alan olmaz sonra. Gençken para eder kız kısmı. Aynı at gibidir. Yaşı geçti mi alan olmaz (Köksal,1999,s.30).

Ülker Köksal Sacide karakteriyle çirkince, evde kalmış kız portresini çizerken seyirci gözünde, sosyolojik olarak da ekonomik özgürlüğe sahip, güçlü bir kadın kahraman imgesini yaratır. Ancak Sacide, evde kalmış olmasıyla o kadar ilgili ve ilintilidir ki, bu gücün farkında bile değildir. İçinde bulunduğu açmazları ve sorunlarını ancak evlenirse çözebileceğine inanmakta ve kurtuluşu sadece evlilik kurumunda bulmaktadır.

Sacide – (...) Ancak evlenirsem kurtulurum. O zaman karışmaz bana. Bir eşim dostum olmaz mı? Hiç mi canım gitmek istemez bir yere? (...) Bir evlensem... Bir evlensem de kurtulsam... Hiç değilse karışanım görüşenim olmaz o zaman (Köksal,1994,s.16).

Ülker Köksal'ın kadın kahramanların Sacide için evlenmek ve yuva kurmak ne kadar önemli ve elzemse, Sultan içinse bir kadar önemsiz hatta ölesiye kaçınılması gereken bir sondur.

*Sultan - Ölsem evlenmem ben. Köye de gitmem. Zorla versen bile baba.
Kendimi öldürür yine evlenmem (Köksal,1999,s.28).*

Sonuç

“1923'ten bu yana Birinci Dünya Savaşı ve Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın ekonomiye etkisinin, Cumhuriyet'in ilanının, devrimlerin, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik bunalımın, çok partili hayata geçişimizin, 1960 devriminin ve onu izleyen siyasal olayların ve sonuçlarının yazarlarımızı ilgilendirmiş olması doğaldır” (Şener,1972,s.62). Bu yazarlarımızın en önemli isimlerinden Ülker Köksal, Sacide ve Besleme adlı oyunlarında; toplumsal yasak ve baskılar sonucunda, yaşama korkarak yaklaşan, insanlara ürkek gözlerle bakan, mutluluklarını hep yarına erteleyen, azalan umutlarını, çoğalan sabrıyla daima bekleyen, toplumun kolay benimsenmiş, kalıplaşmış değer yargıları ve dünya görüşleriyle yaşayan, kendileri için başkalarının düşündüğü, başkalarının karar verdiği kadınları anlatılır.

Yazar Sacide adlı oyununda, Sacide kadın kahramanı ile okutulmamış, kendini geliştirmesine olanak verilmemiş, töre ve toplumsal yaptırımların etkisiyle sıkışıp kalan, çıkış yolunu evlilikte arayan kadın kimliğini anlatır. Sacide toplumun değerleri ve ataerkil aile yapısından kaynaklanan baskıların altında varoluş savaşı vermektedir. Bu savaşın sonunda kazanan o olacaktır. Sacide, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte özgürlüğüne ve kimliğine kavuşmak için varoluş savaşını sürdüren, 1970'li yılların gelişen, değişen ve olumsuz koşullara ve yazgısına direnen Türk kadınına örnektir. Yetmişli yılların Türk halkı Sacide karakteriyle “kadının evde kalma korkusunu, evlenmeden önce ağabeyinin, evlendikten sonra kocasının hükmü altına girmesini, geçimini temin edebileceğini anladıktan sonra da bağımsız yaşamayı göze alan” kadın kahramanını tanıır (Şener,1984,s.26). Oyun finali kimliksizleştirilmeye başkaldıran, kimlik savaşını geç da olsa kazanan, erkek egemen baskıya direnen, bağımsız yaşamayı cesurca göze alan Sacide'nin yeni çehresiyle biter. Söz konusu bu kadın çehresi Mustafa Kemal ülküsünün yarattığı yeni Türk kadınıdır.

Yazarın “Besleme” adlı oyununda ise ekonomik gücü olmayan, dışlanmış, horlanmış, bir eşya gibi alınıp, satılan, erkek egemen toplum düzeninde yok sayılmış Sultan karakterini tanıırız. Oyun boyunca Sultan'ın kumalık, başlık parası, dayak, tecavüz gibi insanlık dışı koşullar altındaki yenilmişliğine, yazgısına boyun eğişine iç acıtan bir kurguyla tanıklık ederiz. Oyunlarında sıklıkla kadın sorunsalına değinen, toplumdaki kadın imgesini sorgulayan, kadının erkek egemen düzende yerini -ya da yersizliğini- sergileyen Ülker Köksal, Besleme adlı oyununda Sultan'ın trajik öyküsünü anlatırken, Cumhuriyet sonrası kimlik arayışına geçen ve yeni Türk kadınının değişen portresini de Sacide karakteriyle yansıtmaya çalışır. Seveda Şener, Cumhuriyet Dönemi kadın oyun yazarlarından Ülker Köksal'ın “kadının insan olarak istekleri gereksinimleri, doğal hakları ile geleneklerin, törelerin, alışkanlıkların beklentisi arasındaki karşıtlıktan doğan dramatik durumu” (Şener,1984,s.29) ele alan bir yazar olarak niteler. Bu çalışma sonucunda görülmüştür ki; Ülker Köksal'ın “Sacide” ile “Besleme” adlı oyunlarındaki kadın kahramanlara yönelik karşılaştırmalı bir inceleme

yapıldığında, iki farklı kadın kahraman profilinden söz etmek mümkün olacaktır. Bu kahramanlardan ilkinin; Cumhuriyetin ilanıyla başlayan ve Mustafa Kemal ölküsüyle gelişen, yazgısına ve erkek egemen toplum baskısına direnen, “yeni” Türk kadını imgesi -ki bu kadının adı Ülker Köksal tarafından Sacide olarak belirlenmiştir- bir diğeri ise; erk ve feodal koşullara direnemeyen, kadın kimliği yok sayılan, öz benliği ve bireysel gücüne inanmayan, sonu muhakkak bir yıkımla bitecek olan kadın imgesidir. -ki bu kadının adı da yazar tarafından Sultan olarak belirlenmiştir-

Ülker Köksal’ın 1970’li yıllarda yazdığı, döneme ait Türk kadınına gerçekçi yönelişle sergilediği Sacide ile Sultan karakterleri; benzer yaşam öyküleriyle birbirlerini desteklerken, engeller karşında gösterdikleri farklılıklarıyla birbirleriyle çatışmaktadırlar. Ülker Köksal Sacide karakteriyle erkek egemen toplum düzenine, mahalle baskısına boyun eğmeyen, mücadelecisi, direnen ve pes etmeyen kadın kahraman modeli sergilerken, Sultan karakteriyle de yazgısına boyun eğen, yaşamsal kararları adına bile savaşamayan, çaresiz, umutsuz ve mutsuz kadın kahraman modeli kurgulamaktadır.

Kaynakça

- And, M, 1983, Cumhuriyet Döneminde Türk Tiyatrosu, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- And, M, 2004, Başlangıcından 1983’e Türk Tiyatro Tarihi, İstanbul, İletişim Yayınları.
- Köksal, Ü, 1994, Toplu Oyunları:2, Kadın Dörtlemesi Sacide, Yollar Tükendi, Âdemin Kaburga kemiği, Gün Dönerken, İstanbul, Mito Boyut Yayınları.
- Köksal, Ü, 1999, Toplu Oyunları 3, Kadın Üçlemesi, Besleme, Önce Sevgi, Dünyanın Yaşlı Çocukları, İstanbul, Mito Boyut Yayınları.
- Nutku, Ö, 1985, Dünya Tiyatro Tarihi II, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Şener, S, 1971, Çağdaş Türk Tiyatrosunda Ahlak, Ekonomi, Kültür Sorunları, Ankara, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Şener, S, 1972, Çağdaş Türk Tiyatrosunda İnsan, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Şener, S, 1973, “Cumhuriyet Dönemi Kadın Oyun Yazarları”, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Şener, S, 1984, Türkiye’de Ailenin Değişimi, Ankara, Maya Yayıncılık.
- Şener, S, 2002, “Ülker Köksal’ın Oyun Yazarlığı”, Ülker Köksal Toplu Oyunları I, Mito Boyut Yayınları, İstanbul.
- Yeşiloğlu Güler, B, 2005, “Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Kadın Oyun Yazarlarının, Kadın Eksenli Oyun Metinlerinde, Kadın Karaktere Yaklaşımlarının İncelenmesi”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Yüksel, A, 1999, “Cumhuriyet Dönemi Türk Oyun Yazarlığı”, Cumhuriyet’in 75. Yılında Türk Tiyatrosu, Mito Boyut Yayınları, İstanbul.